

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Ursäkta, skriver du *imorgon* eller *i morgon*?

- En studie om samman- och särskrivning av fasta prepositionsfraser

Armando Cremona

Interdisciplinärt examensarbete inom lärarutbildningen, 15 hp

Ämne: Svenska språket

Termin: HT-14

Handledare: Peter Andersson

Sammandrag

Uppsatsen redogör för variationen i användningen av fasta prepositionsfraser inledda med *i*. I uppsatsen studeras sex ordpar, det vill säga den särskrivna och sammanskrivna formen för vissa utvalda ord, exempelvis *imorgon/i morgon* och *igår/i går*. Materialet är hämtat från korpussamlingar i Korp (se material och metod). Dessa prepositionsfraser har jämförts med varandra och över tid i tidsintervaller. Det äldsta materialet är nysvenska texter och det yngsta är hämtat från bloggtexter från korpusen sociala medier. Det nutida materialet har kompletterats med en enkätundersökning för att ta reda på hur gymnasieelever skriver dessa ord. Ett övergripande resultat för arbetet visar att bruket i det äldre materialet tenderar att föredra särskrivna form medan det nutida materialet har en jämnare fördelning mellan särskrivna och sammansatt form. Intressant är att sammansatt form är mer frekvent i sociala medier. Dessutom visar den historiska översikten att den särskrivna formen tenderar att gå mot sammanskrivning. Avslutningsvis förs en diskussion om hur man som lärare kan medvetengöra elevernas språkanvändning vilket även är ett centralt innehåll i läroplanen för svenskämnet.

Nyckelord: *prepositionsfraser, sammanskrivning, särskrivning, undersökning*

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte och forskningsfrågor	2
2. Teoriram	2
2.1. Vad säger språkvården?	3
2.1.1. Att motivera en särskrivning	4
2.2. Tidigare forskning.....	6
3. Material och metod	9
3.1. Att söka i Korp	13
4. Resultat	14
4.1. Historisk översikt	19
4.2. Enkätundersökning.....	23
5. Resultatdiskussion	25
5.1. Pedagogiska slutsatser.....	28
Litteraturlista	30
Bilaga 1	

Tabellförteckning

Tabell I: samtliga korpussamlingar från Korp som utgör materialet i resultatet.	11
Tabell II: träffar för <i>ifrån/i från</i> i samtliga korpusar.	14
Tabell III: träffar för <i>ihop/i hop</i> i samtliga korpusar.	15
Tabell IV: träffar för <i>ikväll/ i kväll</i> i samtliga korpusar.....	16
Tabell V: träffar för <i>imorgon/i morgon</i> i samtliga korpusar.....	17
Tabell VI: träffar för <i>igår/i går</i> i samtliga korpusar.	18
Tabell VII: träffar för <i>imorse/i morse</i> i samtliga korpusar.	19
Tabell VIII: korpusindelning i tre tidsintervall.....	20
Tabell IX: historisk översikt för fraserna <i>igår/i går</i>	21
Tabell X: historisk översikt för fraserna <i>ikväll/i kväll</i>	21
Tabell XI: historisk översikt för fraserna <i>imorse/ i morse</i>	22
Tabell XII: historisk översikt för fraserna <i>imorgon/ i morgon</i>	22

Tabell XIII: fördelning mellan fraserna <i>ifrån/i från</i> i enkäten	24
Tabell XIV: fördelning mellan fraserna <i>igår/i går</i> i enkäten	24
Tabell XV: fördelning mellan fraserna <i>ikväll/i kväll</i> i enkäten	24
Tabell XVI: fördelning mellan fraserna <i>imorgon/i morgon</i> i enkäten.....	24
Tabell XVII: fördelning mellan fraserna <i>imorse/i morse</i> i enkäten.....	24

1. Inledning

När jag talar med andra studenter om svenska språket är det utan tvekan ett ämne som står högst på agendan för diskussion. Det handlar om stavningskonventioner för olika ord och uttryck. En mycket vanlig fråga rör de så kallade *fasta prepositionsfraserna*¹, exempelvis *imorgon*, *igår* och *ikväll*. Vissa hävdar att den stavning som nyss återgavs, det vill säga sammanskrivet, representerar den korrekta svenska stavningen medan andra hävdar det motsatta. De menar att orden istället bör skrivas *i morgon*, *i går* och *i kväll*, det vill säga särskrivet. Det som intresserar mig med ämnet är de skilda åsikter som råder i frågan; vad de baseras på och hur bruket faktiskt ser ut. Reklamskyltar och undertexter på tv är två exempel där jag under senaste tiden noterat ett vacklande bruk mellan särskrivet och sammansatt form. Dessutom verkar dessa konstruktioner inte vara lika utforskade som särskrivning mellan två eller fler substantiv eller andra innehållsord, exempelvis *en skum tomte* och *en sjuk sköterska*, vilket befäster min nyfikenhet.

Ytterligare en faktor som ligger till grund för mitt val speglar sig i allmänhetens intresse för ämnet. Var jag än befinner mig skapas ofta en livlig diskussion om frågan tas upp; oavsett åsikt möts den sällan utan motstånd. Vill du således liva upp stämningen i brist på andra samtalsämnen kan du alltid fråga människor i din umgängeskrets om de skriver *i morgon* särskrivet eller sammansatt. Förhoppningen är att följande uppsats ska bidra med några kommentarer till den diskussionen. Slutligen är det intressant, för mig som lärarstuderande, att koppla uppsatsens resultat till skolundervisningen; hur ska man som lärare hantera variationen och vad ska man egentligen lära ut?

¹ Fasta prepositionsfraser är minst två ord som tillsammans bildar en vanlig konstruktion, en betydelse, utan att vi lägger värdering i de enskilda ordens innebörd. Ett fast uttryck kan vara ett omformat uttryck som exempelvis *adjö* (á Dieu) (SAOB).

För att söka svar använder jag mig av språkbankens korpusar genom verktyget/gränssnittet Korp². För att kunna säga någonting om ordens historiska och grammatiska utveckling samt rekommendationer använder jag mig av *Språkriktighetsboken* (SRB) av Språknämnden, *Svenska skrivregler* (SSR) av Språkrådet och *Svenska Akademiens grammatik* (SAG) samt *Svenska Akademiens ordbok* (SAOB).

1.1. Syfte och forskningsfrågor

Syftet med uppsatsen är att identifiera bruket av fasta prepositionsfraser i svenskan. Forskningsfrågorna är följande:

- Hur ser variationen mellan sammansättning och särskrivning ut hos de aktuella prepositionsfraserna *ifrån/ i från*, *igår/i går*, *ihop/ i hop*, *ikväll/ i kväll*, *imorgon/ i morgon*, *imorse/ i morse*?
- Hur varierar bruket över tid och i olika typer av genrer?

2. Teoriram

Uppsatsens teori utgår i första hand från språkrådgivning för svensk stavning men också från tidigare diskurs om sär- och sammanskrivning. I språkrådets SSR (2008) har man avsatt ett kapitel för sammansättningar och särskrivningar tillsammans med listor innehållande rekommendationer för olika fasta uttryck. Dessa fanns inte med i föregående upplaga från 2000 vilket indikerar att ämnet, under de senaste åren, tycks ha varit utsatt för en intensiv språkdebatt. Någonting som däremot har funnits med sedan länge i tidigare upplagor är ordbetoning som styrande faktor för samman- och särskrivning. Även Svenska språknämnden (2013) kommenterar särskrivning och sammansättning i SRB men nämner dock ingenting specifikt om prepositionsfraser inledda med *i*. Beträffande ordens historiska utveckling hänvisas i uppsatsen till

² En fullständig hänvisning följer i litteraturlistan.

SAOB som förklarar dess uppkomst och variation över tid. Detta behövs för att få upplysningar om hur de fasta uttrycken började bli fasta.

2.1. Vad säger språkvården?

Det ska inledningsvis poängteras att uppsatsen inte har som mål att försöka hitta en variation som är mer eller mindre korrekt. Däremot är det intressant att jämföra språkrådgivningens rekommendationer med den faktiska användningen. Även i SRB kan man förstå att denna tvistefråga inte bör lösas med en sådan ingångssyn:

[v]ad som diskuteras bland språkvårdarna är dock inte så mycket huruvida det kan anses vara korrekt eller inte att skriva till exempel *jätte rolig* i stället för *jätterolig* eller om *en halv naken karl* är ett acceptabelt alternativ till *en halvnaken karl*. Att sådana särskrivningar är felaktiga råder det nämligen stor enighet om. Vad som i stället diskuteras är vad som skulle kunna göras för att stoppa utbredningen av sådana särskrivningar. (SRB 2013:43)

I denna uppsats undersöks inte särskrivningar av det slag som behandlas i exemplet. Studien tar avstamp i den oenighet som råder mellan särskrivning och sammansättning, vilket också föreligger i gruppen fasta prepositionsfraser. Vad gäller exemplen i citatet ovan ger Språknämnden och Språkrådets gemensamma rekommendationer, nämligen sammanskrivning. Den stora skillnaden är att de fasta prepositionsuttrycken verkar skapa större oenighet och osäkerhet vad gäller sär- respektive sammanskrivning. Det ska också påpekas att Språkrådet, precis som Språknämnden, kommenterar sitt sätt att förhålla sig till sär- och sammanskrivning:

det [är] svårt att ge några allmängiltiga och entydiga rekommendationer beträffande samman- och särskrivning. [...] Förteckningen [över de fasta prepositionsfraserna] är tänkt som vägledning för den som tvekar om valet av skrivsätt. Därför rekommenderas bara *ett* skrivsätt för ett visst

uttryck. Det betyder dock inte i det enskilda fallet att varje annat skrivsätt är felaktigt. (SSR 2008:132)

I sammanhanget bör nämnas att samtliga rekommendationer från Språkrådet är baserade på bruk, eftersom de bygger på ”allmänna och genomtänka svenska konventioner, väl förankrade i svenskt språkbruk och i den svenska språkvården” (SSR 2008:9).

Språkrådet ger en lista över rekommenderade stavningar för en mängd olika diskutabla fall, däribland för i-gruppens prepositionsfraser. Å ena sidan kan man läsa att särskrivning rekommenderas när ”[u]ttrycket inleds med en preposition” (SSR 2008:133). Å andra sidan står det att sammanskrivning rekommenderas när ”[n]ågot av leden [inte] förekommer eller [inte] är vanligt som enskilt ord” (ibidem). Här nämns dock *i morse* som ett undantag medan *i går* intressant nog inte poängteras. Någon närmare grammatisk eller språkhistorisk förklaring till kategoriseringen ges inte för något av språkråden.

Om man studerar Språkrådets rekommendationer kan alltså indelningen i listan tyckas inkongruent. Detta, precis som det påpekades i citatet från SSR, kan naturligtvis grunda sig i svårigheten att endast ge ett allmängiltigt skrivsätt för orden. Trots det väljs här att följa SSR:s (2008:135) indelning. Detta för att hålla en konsekvent linje i arbetet. Rekommendationen är följaktligen sammanskrivning för *ihop* och *ifrån* samt särskrivning för *i morgon*, *i går*, *i kväll* (*i afton*) och *i morse*. När dessa ord används fortsättningsvis är det således Språkrådets rekommendation som styr variationen, inga subjektiva val³.

2.1.1. Att motivera en särskrivning

Finns det grammatiska motiv för särskrivning? Svaret är ja. Detta beror på att i-gruppens prepositionsfraser består av två ord: en preposition och ett innehållsord (oftast ett substantiv). Resultatet av en särskrivning, exempelvis *i morgon*, blir då att

³ Är det dock den motsatta varianten som beskrivs eller analyseras används självklart den stavningen vid det tillfället och ingenting annat.

morgon bildar *rektion* till *i* vilket är prepositionsfrasens grundkonstruktion. I SAG står det att "[p]repositionsfrasen är en fras med preposition som huvudord. Den består prototypiskt av en preposition och dess efterställda nominala bestämning, rektionen" (1999 Band 3:645). Med detta sagt ges ett grammatiskt skäl till en särskrivning även för ett ord som av Språkrådet rekommenderas med sammanskriven form (*ifrån* = *i från*).

Om ovan givna motivering är allmänrådande, bör ord som *går* och *morse* representera betydelsebärande enheter och inta funktionen som rektioner till prepositionen *i*. Detta skulle dock upplevas problematiskt eftersom många sannolikt skulle få svårt att beskriva innebörden av ord som *går* och *morse* utan att placera dem i fasta (prepositions)uttryck. Vad gäller *från* och *hop* finns däremot en självständig betydelse eftersom dessa ord kan användas synonymt med *av* (= *från*) och *skock* eller *skara* (= *hop*).

För att förklara stavningar som *i går* och *i morse*, istället för *igår* och *imorse*, räcker det alltså inte med en grammatisk förklaring. Båda exemplen kräver en språkhistorisk förklaring. Detta grundas på att *går* från början användes som ett adverb⁴, men att frasen i dag har tappat sin tidigare självständiga betydelse. Vad gäller *i går* kan man läsa att "[p]rep. *i* har (liksom vid *i fjol*) tillagts efter mönstret av närstående uttr[yc]k[er], s[å] s[om]. *i dag, i morgon i sommar* o.d." (SAOB). Det har således inte alltid varit accepterat med konstruktioner som *i går sprang* även om *går sprang* låter mycket fel i våra öron.

Den nutida konstruktionen med en preposition som förled kan alltså vara resultatet av så kallade *hypersvecismer*, vilket innebär "en språkform uppkommen genom överdriven strävan till korrekt svenska" (SAOL). Detta förutsätter också att konstruktionen *preposition + innehållsord* är så vanlig att den har påverkat andra adverb att konstrueras på annat sätt. Här bör också nämnas att överkorrekthet inte är helt främmande i dagens språkanvändning - framför allt vid särskrivning och sammansättning av två innehållsord.

4 "Avgränsningen av adverbena som ordklass bygger främst på kriteriet att de fungerar som huvudord i fraser vilkas typiska funktion är att vara adverbial. Adverbet utgör oftast adverbfrasens enda ord men kan också vara utbyggt med bestämningar" (SAG 1999 Band 2:625).

Användning av *imorse/i morse* har främst utvecklats från en form av *i + morgon* med analogiskt – *s*, nämligen *i morgons* med syftning bakåt i tiden. Om man beaktar andra adverb i svenskan som betecknar dåtid blir närvaron av ett analogiskt – *s* bekant (i somras, i våras etcetera.). Den historiska varianten *morses* utan prepositionen *i* var också ett vanligt skrivsätt men högst användningsfrekvens hade ändå *i morgons* (SAOB).

2.2. Tidigare forskning

Tidigare forskning har framför allt sysslat med diskussionen kring särskrivning och sammanskrivning i äldre material såsom fornsvenska texter. Det finns lite forskning om fasta prepositionsyttryck inledda med *i*, och för nutida material från exempelvis sociala medier har jag inte hittat någon studie som visar på hur variationen ser ut. Den nutida forskning som finns har fokuserat på stavning av två innehållsord, till exempel *kyckling lever* och *skjut dörren*. I detta avsnitt redogörs därför för de studier som har berört eller gränsar till det område som står i centrum för den här uppsatsen.

Det finns tidigare historiska studier som rör relationen sammansättningsaccent och sammanskrivning. De handlar om att det som tidigare skrevs sammansatt eller särskrivet uttalades som ett eller flera ord. Nordling (1926) nämner i en studie om sammanskrivning och särskrivning Peter Skautrup (1925), som har studerat fenomenet i danska fornskrifter. Han har analyserat tre olika ordgrupper, varav den första omfattar de mest intressanta för den här uppsatsen: prepositionen *i* följt av ett substantiv. Nordling (1926) skriver att Skautrups indelning berodde på den rådande satsbetoningen eftersom han inte hade annat att gå efter. Han redogör för Skautrups slutsats som säger att den sammanskrivna formen av dessa beror på tryckförhållandet, det vill säga, att substantivet har det starkaste trycket i uttalet eftersom prepositionerna är obetonade, vilket i sin tur har speglat skriftspråket. Detta motsätter sig Nordling till viss del och poängterar att de obetonade prepositionerna med efterföljande betonat substantiv inte utgör ”något bevis för att sammanskrivningen var ett naturligt uttryck för en betoningsgrupp, där starkaste trycket föll på den senare leden” (Nordling 1926:5). Han påstår att det inte är alla obetonade ord som förekommer sammanskrivna med ett följande starkt betonat ord.

Vidare påpekar han att "[d]et är blott de enstaviga, blott av den enda vokalen bestående prepositionerna *i* [exempelvis *iby*] och *a* [exempelvis *aland*] varpå han anför belägg från sin handskrift" (ibidem). Vad gäller svenskan nämner han att den formen, sammanskrivningen av ett obetonat ord med ett följande starkt betonat, även är den vanligaste sammanskrivningen i fornsvensk skrift (ibidem).

Vidare påpekar han att ett kriterium för särskrivning utgår från att båda leden förekommer som självständiga ord. Han skriver dock att det finns fall som inte har självklara kriterier utan talar snarare om två tendenser som styr valet sammansättning/särskrivning. För prefix som inte är självständiga ord (som exempelvis *o -*) kan således de två tendenserna korsas; en sammansatt form talar för frasens icke självständiga funktion medan en särskrivning kan motiveras på grund av betoning och på så sätt göra ordskillnad (Nordling, 1926:7).

Nordling (1919) har skrivit en avhandling som behandlar sammansättning och särskrivning i fornsvenska och äldre urkunder. Undersökningen analyserar, med hjälp av relativ frekvens, betoningsförhållandena för ändelsevokalerna *a* och *æ* vid sammanskrivning och vid särskrivning. I sitt arbete har han avgränsat sig och undersöker endast de fall där förleden är ett substantiv i genitiv och efterleden ett substantiv (exempelvis *bygþa skæ*, *fyndæ lot* och *barnafaber*). Hans resultat visar att särskrivning anger betoning med starkaste trycket på senare leden och att *æ* förekommer oftare för de särskrivna formerna än i sammansatta (exempelvis *hestæ korn* snarare än *hestækorn*). Enligt Nordling beror det på en ojämn vokalbalans mellan sammanskrivning och särskrivning. Detta innebär således att sammanskrivna former representeras av betoning med starkaste trycket på första eller med ungefär lika tryck på båda leden (Nordling 1919).

SAG ger inga specifika rekommendationer för den så kallade *i*-gruppens prepositionsfraser. Däremot ges en definition av lexikalisering och vilka faktorer som kan påverka själva lexikaliseringen som då har att göra med ett allt starkare samband mellan ord. En förklaring är att "[f]örbindelsens lexikaliserade karaktär [ibland] kan framgå av prosodi [...] eller av tendenser till sammanskrivning (idag, varsin)" (1999 Band 1:195). Ju mer denna typ av uttryck används desto mer borde

alltså användningen gå mot en mer sammanskriven form. Vad gäller diskussionen om särskrivning behandlas fall med två substantiv som för- respektive efterled:

[e]n [...] tendens som bara gäller skriften är att särskriva sammansättningar, dvs. förled och efterled skrivs som separata ord, trots att de i uttalet sammanhålls av sammansättningsbetoning (accent 2 med stark bibetoning på efterledet). Särskrivningen är vanlig framför allt i reklamsammanhang. Den förekommer särskilt när efterledet skrivs under förledet på förpackningar, i rubriker o.d. och när versaler används [...] (SAG 1999 vol.2:57)

Malmgren (2006) har i en artikel studerat, som han själv kallar det, felaktiga särskrivningar i svenska språket. De sammansättningstyper som han har studerat är indelade i två generella grupper: *substantiv + substantiv* (grupp 1, exempel: *solros*) och *adjektiv + substantiv* (grupp 2, exempel: *storebror*). Dessa ord har undersökts i särskrivningsprogrammet Granska för att se vilka rekommendationer programmet gav för flerordskonstruktioner. Resultatet visade att de mest problematiska grupperna bestod av ett förled i genitiv, exempelvis *skogs promenad* (grupp 1b) och av ett adjektiv som förled följt av ett substantiv (se exempel ovan för grupp 2). Malmgren kommer fram till slutsatsen:

[f]ör att komma längre i grupperna 1b och 2 skulle programmet [Granska] bl.a. behöva ett lexikon med mer avancerad semantisk information (frasen *en skogs promenad* är ytterst osannolik av semantiska skäl, frasen *en skogs rikedomar* däremot fullt möjlig). [...] En annan möjlighet att förbättra prestanda för intelligenta särskrivningsprogram av Granska-typ kan vara att utnyttja ordfrekvenser. (Malmgren & Vatvedt Fjeld 2006:278)

Han skriver även att särskrivningar påträffas i olika stilarter. Förekomsten i formella sammanhang tycks enligt Malmgren inte vara helt ovanlig.

I studien har en undersökning av Words rättskrivningsprogram visat att programmet oväntat nog särskriver långa sammansättningar. Detta tycks bero på att rättskrivningsprogrammet inte har kapacitet att dela upp orden i mindre delar. Den slutsatsen går hand i hand med Hallencreutz (2001) undersökning om särskrivning i den svenska skolan, där hon har undersökt grundskoleuppsatser. Resultatet visade att eleverna tenderade att särskriva de ord som egentligen bestod av långa sammansättningar.

Ett tydligt ställningstagande i debatten tar Ledin (2014) som i en artikel om den svenska särskrivningen ifrågasätter problematiken med att särskriva. Han poängterar särskrivning som ett gammalt fenomen i svenska språket; så länge vi har haft ett skriftspråk har det också funnit särskrivningar. Dessutom påpekar han att några av de vanligaste särskrivningstyperna i faktiska texter (exempelvis *engelska lektioner* och *midsommar stång*) aldrig blir problematiska eftersom de består av ”innehållstunga sammansättningar, [där] mellanslaget markerar de betydelsebärande delarna” (ibidem). Med detta som utgångspunkt motsäger Ledin ännu ett starkt argument för sammanskrivning, nämligen att särskrivning skapar missförstånd. Enligt honom är det en myt. Ledin pekar inte heller ut dagens ungdomar som mer särskrivningsbenägna om man jämför historiskt sett, vilket är ett vanligt argument för dem som är motståndare till en utbredning av särskrivning. Han förkastar dessutom att engelskans inverkan på språket skulle vara ett argument för ökad särskrivning. Han är dock för skriftspråksnormer men påpekar samtidigt att det varken är farligt eller konstigt med särskrivningar. Artikeln har skapat en animerad debatt där Ledin har fått mycket kritik vilket framkommer i kommentarsfälten på hemsidan där artikeln är publicerad (ibidem).

3. Material och metod

Materialet för uppsatsen utgörs framför allt av korpussamlingar i språkbanken vilket innebär att studien utnyttjar en korpuslingvistisk metod. Korp är ett verktyg för konkordansökning för ett eller flera material. Verkttyget erbjuder ett sätt att söka

och jämföra i olika korpusar, det vill säga i textsamlingar, efter specifika ord eller egenskaper hos ord (Korp 2013)⁵.

För att avgränsa det stora utbud av material som finns har jag gjort ett urval baserat på tid, storlek och genre. Det består av blandande texttyper från nysvenska texter till sociala medier i nutid/modern tid. Motivet till den breda selektionen grundar sig i det analytiska och historiska perspektiv som uppsatsen har för avsikt att anta; med olika texter från olika tidsepoker kan man studera användningsfrekvensen och variationen av exempelvis *imorgon/i morgon* över tid. Dessutom kan en historisk översikt visa på eventuella förändringar i skriftspråket. Det är dessutom intressant att studera olika texter, som antas representera olika grader av formellt språk, för att studera om en viss texttyp föredrar samman- eller särskrivna form.

Läsaren hänvisas att beakta siffrorna i tabell (I) för de olika korpusarna. Kategorin sociala medier omfattar större textmaterial än resterande vilket speglar resultatet. Därför förtecknas samtliga sökningar även i relativ frekvens (träffar per miljon ord). På så sätt undviks att endast utgå från siffrorna i statistiken vilket skulle ge en skev bild av resultatet.

Korpusen sociala medier har dock avgränsats på grund av dess stora omfattning. Därför inkluderar den kategorin, i den här uppsatsen, endast bloggtexter och utesluter Twitter och andra diskussionsforum. Sociala medier omfattar således 17 korpusar (av totalt 60) mellan åren 1998 - 2014.

Nysvenska texter är den äldsta korpusen och omfattar exempelvis dagböcker, brev och krönikor skrivna 1519 - 1778. Kategorin litteraturbanken är en sammanställning av texter och faksimiler. De övriga texttyperna utgörs av akademisk, medicinsk och skönlitterära texter.

Token motsvarar antal ord i text och visar korpusarnas kvantitativa omfattning. Tidsspannet i kolumnen längst till höger visar från vilka år materialet är hämtat. I tabell (I) presenteras en sammanfattande lista över analyserat material:

⁵ För vidare läsning om Korp och dess funktioner se *Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken* (2012) av Borin m.fl.

Tabell I: samtliga korpussamlingar från Korp som utgör materialet i resultatet.

Korpusar/ texttyper	Antal korpusar	Token	Omfattning (år)
Akademiska	2	25 344 444	1998 - 2012
Litteraturbanken	1	71 117 428	1713 - 2013
Medicinska	12	20 392 976	1996 - 2010
Nysvenska	5	1 006 044	1519 - 1778
Skönlitterära	7	1 762 620	1830 - 2010
Sociala medier (bloggmix)	17	503 140 034	1998 - 2014

Det nutida materialet, som exempelvis sociala medier, skönlitterära och medicinska texter helt och delvis representerar, kompletteras i resultatet. Detta görs i en enkätundersökning där 73 stycken gymnasieelever från tre klasser har översatt tio enkla och korta meningar från engelska till svenska (se bilaga 1). Samtliga ungdomar är andraårselever med samhällsvetenskaplig inriktning. Undersökningen genomfördes i en stad utanför Göteborg.

Syftet med en engelsk ursprungstext är att eleverna ska fokusera på översättningen och därmed att de omedvetet ska översätta prepositionsfraserna med den stavning som faller dem mest naturlig. Om valet vid översättningen sker omedvetet kan man således studera elevernas första val utan att de påverkas. Enkäten ska följaktligen ge en indikation på hur situationen för de två stavningsvarianterna ser ut bland elever i en vanlig skolsituation.

I uppsatsen undersöks fasta prepositionsfraser som i skrift ofta ses med två skrivvarianter, sammanskrivet eller särskrivet. Den grupp som valts ut för analys har i detta arbete kallats *i-gruppen*, det vill säga ord som inleds med prepositionen *i* följt av ett innehållsord. Med tanke på uppsatsens begränsade storlek och den angivna tidsaspekten för arbetet har sex ordpar valts ut. Dessa är *ifrån/ i från*, *igår/i går*, *ihop/ i hop*, *ikväll/ i kväll*, *imorgon/ i morgon*, *imorse/ i morse*. Avgränsningen ger dessutom en möjlighet att analysera fraserna var och för sig i olika tabeller vilket ger mer detaljerad information. För att belysa de mest intressanta resultaten presenteras exempelmeningar från Korp för respektive korpus.

För att markera källans ursprung bör poängteras att samtliga referenser görs direkt till Korp och ingenting annat (Korp 2013). Hänvisningarna refererar till den korpus materialet avser i databasen så som de är uppställda i tabell (I).

Vad beträffar ordens ortografiska struktur har den avgränsats till vår tids stavningskonventioner. För det äldre materialet, det vill säga korpusarna nysvenska men även i viss mån skönlitterära texter och litteraturbanken, är det möjligt att återfinna fler varianter i korpusarna än vad som räknats i tabellerna. Det kan gälla stavningsformer som *kvell* och *kveld* för *kväll* som inte längre är brukbara men som tidigare var accepterade stavningsformer (SAOB). Dessutom är det motiverat att ta avstamp i nysvenska textsamlingar eftersom vissa av prepositionsfraserna uppkom efter fornsvensk tid. *I morse* påträffades exempelvis först i början av 1800-talet och förekom därför inte i äldre material (SAOB). Äldre och yngre fornsvenska har därför lämnats därhän, vilket i viss mån beror på resonemanget som förs ovan men framför allt på grund av den nödvändiga begränsning som detta arbete har krävt.

Vissa ord har dessutom flera stavningar vilket exempelvis frasen *i morgon* visar på som i dag även kan påträffas med former som *i mo(r)rn/imo(r)rn* (en talspråkig skriftvariant). Dessutom finns det former som förekommer i överdrivet korrekt språkbruk så som *imorgse/i morgse* (SAOB). Här följer tre exempel hämtade från Korp:

- (1) ”Kanske till och med kan fixa in en videoblogg *imorn* [min kursiv].”
(bloggmix)
- (2) ”Så *imorrn* [min kursiv] blir det till att vila PÅ RIKTIGT.” (bloggmix)
- (3) ”Vaknade *imorgse* [min kursiv] och var så sugen på äpplemos”
(bloggmix)

Dessa varianter av fasta prepositionsfraser (ordpar) är uteslutna och har inte räknats med i resultatet, dels på grund av avvikande stavningsform, dels på grund av få träffar. De utgör således inte stor betydelse för resultatet i förhållande till ordparet *i morgon/imorgon*.

I ett fall har dock ett synonymt ord lagts till och utökat sökningen. I resultatet presenteras frasen *afton* liktydigt med *kväll*. Det beror på att det enligt sökträffarna finns belägg för att frasen använts mer frekvent under en viss period. Dessutom är *afton* ett ord och som faktiskt används i nutid till skillnad från stavningsvarianter av *kväll* som presenterades ovan.

Det ska också nämnas att såväl den särskrivna som den sammansatta formen har i det här arbetet kallats för prepositionsfras. Detta trots att en sammansatt form (exempelvis *imorgon*), kan tänkas benämnas som adverbfras. Motivet till avgränsningen grundas på att det i båda fallen är prepositionen som är väsentlig i uppsatsen.

3.1. Att söka i Korp

För att skilja de särskrivna och sammanskrivna varianterna åt är det nödvändigt att utföra två separata sökningar i Korp. Båda varianterna görs lämpligast under fliken [utökad] sökning. [Enkel] sökning fungerar likväl för enskilda ord med inte för särskrivna flerordskonstruktioner. För de sammansatta sökningarna räcker det med att fylla i den eftersökta frasen, exempelvis *imorgon*. För de särskrivna varianterna används [+] till höger om första sökkrutan vilket innebär att två ord följer på varandra (första frasen i första sökkrutan: *i*, andra frasen i andra sökkrutan: *morgon*). Grafiskt blir de två sökexemplen följande i Korp, där varje hakparentes motsvarar en sökkruta: [ord + är + *i*] och [[ord + är + *i*] + [ord + är+ *morgon*]] (Korp 2013).

Ett annat kriterium som ligger till grund för sökningarna är tidsintervallet för det valda materialet. Det har avgränsats genom att använda en ny sökkruta [+] för att sedan skrolla ner i rullgardinsmenyn med ursprungsbeteckning [ord] och istället välja [tidsintervall] (Korp 2013).

Slutligen bör nämnas att samtliga sökningar är inställda som [skiftlägesoberoende] vilket innebär att även träffar som grafiskt inte ser identiska ut med sökningen omfattas. En sökning av frasen *imorgon* med gemener inkluderas således av träffar som delvis eller helt innehåller versaler. Belysande exempel är *Imorgon* och *IMORGON* (Korp 2013). Dessa har räknats i materialet.

4. Resultat

Nedan presenteras sex stycken tabeller (II - VII) där var och en motsvarar ett av de undersökta ordparen. På så sätt blir det lättare att få en bättre överblick samtidigt som det blir enklare att jämföra de olika korpusarna med varandra. För tabellerna tillkommer kommentarer om användningsfrekvensen och tolkningar av resultatet. I samtliga fall tillkommer även två exempel från träfflistan för att tydliggöra de resonemang som förs och för att belysa de mest utmärkande dragen för träffarna. I tabell (II) redogörs för utbredningen mellan sär- och sammanskrivning av frasen *ifrån*:

Tabell II: träffar för *ifrån/i från* i samtliga korpusar.

Texttyper	Fast prepositionsfras <i>ifrån/i från</i>				
	Ifrån	Procent (%)	I från	Procent (%)	Totalt
Akademiska	1 402	97,4	37	2,6	1 439
Litteraturbanken	24 228	99,2	175	0,8	24 403
Medicinska	1 647	99,3	11	0,7	1 658
Nysvenska	1 010	99,8	2	0,2	1 012
Skönlitterära	7 539	97,5	18	0,2	7 558
Sociala medier	102 790	95,2	5 111	4,8	107 901

Från tabell (II) kan man konstatera att den sammanskrivna formen *ifrån* används i över 95 % av alla fall. Den särkrivna formen *i från* utmärker sig genom flest träffar i sociala medier med 4,8 %. Enligt siffrorna kan man dock konstatera att bruket mellan dessa former inte varierar. Här bör påpekas att en liten variation är möjlig i informell skrift vilket kategorin sociala medier vittnar om. Nedan följer tre särkrivna exempel från sociala medier, skönlitterära texter och litteraturbanken:

- (4) ”Jag förstår bara inte vart de kom *i från* [min kursiv]” (bloggmix)
- (5) ”Långt senare skriver Lunqvist en stor essä i *Från* [min kursiv] utsiktstornet om Neruda [...]” (skönlitterära texter)
- (6) ”Sent återvänden *i från* [min kursiv] denna färden” (litteraturbanken)

Tabell (III) visar samtliga träffar för sär- och sammanskrivna former för frasen *ihop*:

Tabell III: träffar för *ihop/i hop* i samtliga korpusar.

Texttyper	Fast prepositionsfras <i>ihop/i hop</i>				
	Ihop	Procent (%)	I hop	Procent (%)	Totalt
Akademiska	2 449	99,9	2	0,1	2 451
Litteraturbanken	6 066	97,6	149	2,4	6 215
Medicinska	1 529	99,8	2	0,2	1 531
Nysvenska	51	80,9	12	19,1	63
Skönlitterära	7 351	99,9	2	0,1	7 353
Sociala medier	147 673	98,7	1 800	1,3	149 473

Tabell (III) visar ungefär samma resultat som tabell (II). Över 95 % representerar de sammanskrivna formerna av *ihop* i samtliga korpusar förutom i nysvenska texter. Även om majoriteten av träffarna i denna korpus har påträffats med sammanskrivning, resulterar 19,1 % i särskriven form. Nedan följer två exempel från nysvenska texter, det vill säga material från 1500 - 1800-talet:

- (7) ”Du tigger dig af Drängarna *i hop* [min kursiv] till en Kofta” (nysvenska texter)
- (8) ”befalte iag gud alt *i hop* [min kursiv]” (nysvenska texter)

I exempel (8) bildar *i hop* tillsammans med *alt* ett annat uttryck, nämligen *alltihop*. Anmärkningsvärt är att i materialet nysvenska förekommer den särkrivna formen *i hop* tillsammans med *alt* i sex av fallen, vilket motsvarar 50 % av samtliga träffar.

I tabell (IV) redogörs för frasen *i kväll*. Notera att ytterligare en ordsökning finns med i materialet vilket framkommer av asterisken i kategorin nysvenska:

Tabell IV: träffar för *ikväll/ i kväll* i samtliga korpusar.

Texttyper	Fast prepositionsfras <i>ikväll/i kväll</i>				
	Ikväll	Procent (%)	I kväll	Procent (%)	Totalt
Akademiska	29	61,7	18	38,3	47
Litteraturbanken	5	0,4	1 207	99,6	1 212
Medicinska	11	55	9	45	20
Nysvenska	0 (0)*		0 (9)*	(100)*	0 (9)*
Skönlitterära	427	25,8	1 222	74,2	1 649
Sociala medier	195 628	87,4	28 113	12,6	223 741

* Sökning efter *iafton* respektive *i afton*

Till skillnad från de föregående tabellerna (II) och (III) utkristalliseras inte en jämn distinktion i tabell (IV). Med samtliga texttyper i beräkningen presenterar litteraturbanken, de nysvenska och skönlitterära texterna en större användning av den särskrivna formen *i kväll* medan texttyperna akademiska, medicinska och sociala medier domineras av den sammanskrivna formen *ikväll*. Utifrån siffrorna är romanmaterialet mest intressant; det återfinns i hög grad med särskrivna form, vilket litteraturbanken (99,6 %) och skönlitterära texter (74,2 %) vittnar om. Nedan följer tre exempel varav ett är med sammanskrivna form och två är med särskrivna. Dessa är hämtade från medicinska texter, litteraturbanken och skönlitterära texter:

- (9) ”I vår familj brukar vi inte köpa tabloidtidningar men *ikväll* [min kursiv] kunde jag inte riktigt motstå” (medicinska texter)
- (10) ”*I kväll* [min kursiv] kommer jag hem samtidigt som pappa” (litteraturbanken)
- (11) ”Dinah kommer nog att sakna mig *i kväll* [min kursiv].” (skönlitterära texter)

Tabell (V) visar samtliga träffar av de två varianterna för frasen *i morgon*:

Tabell V: träffar för *imorgon/i morgon* i samtliga korpusar.

Texttyper	Fast prepositionsfras				
	Imorgon	Procent (%)	I morgon	Procent (%)	Totalt
Akademiska	46	26,9	125	73,1	171
Litteraturbanken	23	0,4	4 997	99,6	5 020
Medicinska	22	6	110	94	132
Nysvenska	0		31	100	31
Skönlitterära	151	6,5	2 153	93,5	2 304
Sociala medier	250 568	75,8	79 574	24,2	330 142

Den särskrivna formen *i morgon* används mest i fem texttyper vilket framkommer av tabell (V). Fyra av dessa är litteraturbanken, de medicinska, nysvenska och skönlitterära texterna, där siffran överstiger 90 %. I de akademiska texterna är inte siffran lika hög (73,1 %) men bör likväl betraktas som den mest intressanta med tanke på korpusens formella texter. Sammanskrivning förekommer inte i det nysvenska materialet vilket kan förklaras med att frasen förr, precis som nämndes om andra uttryck tidigare, användes utan prepositionen som ett självständigt ord (SAOB). Den stora andelen särskrivna former, som även ses i tabell (XII), kan bero på frasens flerstaviga struktur som inget av de andra orden har.

Den kategori som särskiljer sig är sociala medier, som i cirka tre fjärdedelar av alla fall (75,8 %) har påträffats med sammanskriven form *imorgon*. Det första exemplet visar på en sammanskrivning i sociala medier, medan de andra två visar på särskrivna former ur de akademiska och nysvenska texterna:

- (12) ”Läkarbesök *imorgon* [min kursiv] igen, snittar ett besök i veckan den senaste tiden” (bloggmix)
- (13) ”och berättar på svenska att hon ska på intervju *i morgon* [min kursiv] på Ica” (akademiska texter)
- (14) ”Kom och ställ Ehr sielf *i Morgon* [min kursiv] uti Stodens ställe” (nysvenska texter)

Tabell (VI) presenterar alla träffar för variationen av *i går*:

Tabell VI: träffar för *igår/i går* i samtliga korpusar.

Texttyper	Fast prepositionsfras <i>igår/i går</i>				
	Igår	Procent (%)	I går	Procent (%)	Totalt
Akademiska	111	63	65	37	176
Litteraturbanken	224	4,2	5 034	95,8	5 258
Medicinska	63	63,6	36	36,4	99
Nysvenska	6	11,7	45	88,3	51
Skönlitterära	598	30,1	1 384	69,9	1 982
Sociala medier	378 471	90,7	38 423	9,3	416 894

Från tabell (VI) kan man notera att variationen likt föregående fall varierar i samma grad som framkom av tabell (IV). Den särskrivna formen *i går* förekommer mest i följande tre kategorier: litteraturbanken, de nysvenska och skönlitterära texterna. Den motsvarande sammanskrivna formen *igår* är vanligare i akademiska, medicinska och sociala medier. För sociala medier är siffran 90,7 % vilket är mer än för någon annan sökning i tabell (VI), vare sig det gäller sär- eller sammanskrivning. Nämnvärt är återigen konkordansen med särskrivna former för skönlitteratur/romaner vilket man också kunde notera i tabell (V). Anmärkningsvärt är att korpusarna litteraturbanken och skönlitteratur inte drar med sig mer särskrivningar i formella skrifter som exempelvis akademiska och medicinska texter. Det första exemplet nedan visar en sammanskriven form hämtat från sociala medier. Resterande två representerar särskrivna former och återfinns i korpusarna litteraturbanken och skönlitteratur:

- (15) ”haha orkar inte skriva så mke om *igår* [min kursiv] ...” (bloggmix)
- (16) ”De ankom *i går* [min kursiv] till Åbo med en kronans skepp.”
(litteraturbanken)
- (17) ”Så sent som *i går* [min kursiv] hörde jag drottningen säga att du förtjänade att bli halshuggen” (skönlitterära texter)

I tabell (VII) presenteras de två variationerna för frasen *i morse*:

Tabell VII: träffar för *imorse/i morse* i samtliga korpusar.

Texttyper	Fast prepositionsfras <i>imorse/i morse</i>				
	Imorse	Procent (%)	I morse	Procent (%)	Totalt
Akademiska	0		24	100	24
Litteraturbanken	0		403	100	403
Medicinska	0		10	100	10
Nysvenska	0		0		0
Skönlitterära	21	3,5	547	96,5	595
Sociala medier	51 165	64,1	28 632	35,9	79 797

Det slående med resultatet från tabell (VII) är att den särskrivna formen utgör nästintill 100 % för samtliga kategorier. I det nysvenska materialet förekommer inga träffar, vilket beror på att konstruktionen *morse* inte förekom på 1700-talet utan representerades av formen *morgons* (SAOL). Återigen kan man notera att kategorin sociala medier särskiljer sig mest och kraftigast som i 64,1 % av alla fall påträffas med den sammanskrivna formen *imorse*. Det första två exemplen presenterar sammanskrivna former från sociala medier medan den tredje visar på en särskrivning i skönlitterära texter:

- (18) ”Så *imorse* [min kursiv] gnuggade jag då sömnen ur ögonen”(bloggmix)
 (19) ”Men jag var så jäkla trött *imorse* [min kursiv]...” (bloggmix)
 (20) ”*I morse* [min kursiv], när jag på nytt gick upp vinden, var Peter där och städade.” (skönlitterära texter)

4.1. Historisk översikt

För att säga någonting mer ingående om en eventuell historisk förändring följer en sökning i tidsintervall. Dessutom ger detta en överblick över hur vanliga uttrycken är över tid oavsett skrivsätt. I följande tabeller (IX - XII) har därför samtliga korpusar delats in i tre intervall. Det första återger äldre material (1519 - 1799), det andra presenterar 1800- och 1900-talet (1800 - 1995) och det tredje spannet

omnämns i arbetet som nutida material (1996 - 2013). I sökningen har *ifrån* och *ihop* med båda sina variationer uteslutits eftersom de inte visade på ett vacklande bruk (jämför tabell (II) och (III)).

Det nutida materialet är betydligt mer omfattande vilket återigen motiverar en användning av relativ frekvens. Vad gäller kategorin sociala medier har den dock begränsats. Detta beror på att korpusarna och således träffarna för det materialet är större än för de övriga. Med detta sagt får man ha i åtanke att resultatet kanske inte ger en rättvis bild, särskilt som uttrycket bör vara mycket vanligare i sådana texter än i akademiska/medicinska. Därav har materialet från denna korpus avgränsats till att omfatta bloggtexter från 1998 och 1999. Nedan framkommer vilka korpusar som omfattas i de olika intervallerna:

Tabell VIII: korpusindelning i tre tidsintervall

Korpusar	Tidsintervaller		
	1519 - 1799	1800 - 1995	1996 - 2013
Akademiska			1996 - 2012
Litteraturbanken	1622 - 1799	1800 - 1995	1996 - 2013
Medicinska			1996 - 2010
Nysvenska	1519 - 1778		
Skönlitterära		1830 - 1995	1996 - 1999
Sociala medier			1998 - 1999

I tabellerna (IX - XII) presenteras samtliga träffar för variationen *igår/i går*, *ikväll/i kväll*, *imorgon/i morgon* och *imorse/i morse* med utgångspunkt i sex korpusar. I första tabellen (XI) sammanfattas en träfflista för ordparet *igår/i går*:

Tabell IX: historisk översikt för fraserna igår/i går.

Fast prepositionsfras	1519 - 1799	1800 - 1995	1996 - 2013
Igår	6 (10,8 %)	685 (11,2 %)	673 (44,3 %)
I går	50 (89,2 %)	5 398 (88,8 %)	847 (55,7 %)

I tabell (IX) framgår att särskrivningen *i går* förekommer i större utsträckning i de två första intervallerna. För den tredje gäller nästintill 50 % användning av vardera formen. Anmärkningsvärt är den konstanta ökningen av sammanskriven form som noteras mellan de tre perioderna även om den kraftigaste omkastningen tydligast märks mellan andra och tredje tidsintervallet.

Tabell (X) presenterar den historiska översikten för fraserna *ikväll/i kväll*:

Tabell X: historisk översikt för fraserna ikväll/i kväll.

Fast prepositionsfras	1519 - 1799	1800 - 1995	1996 - 2013
Ikväll	0	375 (14,8 %)	237 (54 %)
I kväll	1 (100 %)	2 144 (85,2 %)	202 (46 %)

Från tabell (X) noteras att den sammanskrivna formen av *i kväll* inte påträffas i första intervallet men att formen har blivit allt vanligare vilket intervall två och tre indikerar. På så sätt ger resultatet nästintill samma mönster som påträffades i tabell (VII).

Nedan presenteras den historiska översikten för fraserna *imorse/i morse*:

Tabell XI: historisk översikt för fraserna *imorse/ i morse*.

Fast prepositionsuttryck	1519 - 1799	1800 - 1995	1996 - 2013
Imorse	0	15 (0,1 %)	31 (39,3 %)
I morse	0	7 784 (99,9 %)	48 (60,7 %)

Tabell (XI) visar att under 1800- och större delen av 1900-talet dominerade förekomsten av särskrivna form för *i morse*. Den har dock fått ge vika en aning för den sammanskrivna formen, vilket framkommer av tidsintervallet för det nutida materialet.

Tabell (XII) presenterar den historiska översikten för fraserna *imorgon/i morgon*:

Tabell XII: historisk översikt för fraserna *imorgon/ i morgon*.

Fast prepositionsfras	1519 - 1799	1800 - 1995	1996 - 2013
Imorgon	0	160 (2,6 %)	274 (20,8 %)
I morgon	42 (100 %)	5 893 (97,4 %)	1 041 (79,2 %)

Av tabell (XII) kan utläsas att den särskrivna formen ständigt har minskat mellan intervallen. Påpekas bör att mellan 1996 och 2013 påträffades nästan 80 % med särskrivna form vilket indikerar på en mer frekvent användning av särskrivna form i dag.

Det anmärkningsvärda med samtliga tabeller är det entydiga resultatet. Det råder ingen tvekan om att de särskrivna formerna är betydligt mer framträdande än de sammanskrivna. Det framträder dock en minskning av de särskrivna formerna för samtliga intervall två och tre. Det ska också återigen påpekas att detta fenomen tycks vara materialberoende vilket framkom i tabellerna (IV - VII); det litterära materialet (litteraturbanken och skönlitterära texter) presenterar mer särskrivna former än sammanskrivna. Intressant är också att de enstaviga efterleden tenderar mer att gå ihop.

4.2. Enkätundersökning

Enkätundersökningens syfte var att studera hur elever skriver fasta prepositionsfraser. Eleverna ombads att översätta engelska meningar till svenska. I enkäten förekom de fasta prepositionsfraserna två gånger. De fem ordparen som ingick i enkäten var *ifrån/ifrån* (from), *igår/i går* (yesterday), *ikväll/ i kväll* (tonight), *imorgon/i morgon* (tomorrow) och *imorse/i morse* (this morning). Vissa fall har uteslutits vilket beror på oläsliga svar, ej översatta ord eller översättningar som inte innehåller den eftersökta prepositionsfrasen.

Inför enkätundersökningen genomfördes en pilotundersökning bland tio personer för att undersöka dess relevans. Av den framkom två anmärkningsvärda noteringar. Den engelska frasen för *ihop*, det vill säga, *together*, översattes i åtta av tio fall med det synonyma ordet *tillsammans* vilket här är irrelevant. På grund av detta har *ihop* uteslutits i enkäten. Det engelska ordet *from* visade sig också problematiskt, som i sju av tio fall översattes med *från* utan inledande preposition.

För att på bästa sätt få kännedom om hur meningar kan konstrueras så att den tillfrågade använder prepositionen *i + från* fick SAG utgöra källan. Där framgår att prepositioner ”utan optionell inledande vokal (*genom, från, mellan, mot*) [sällan] används i absolut funktion” (1999 Band 2:724), vilket innebär att varianten *från* utan den inledande vokalen vanligtvis kräver en efterställd rektion. Prepositionen *ifrån*, som kan stå absolut (ibidem:723), bör således konstrueras isolerat för att möjliggöra fler relevanta träffar i enkäten. Mening (21) användes vid pilotundersökningen, medan mening (22) tillhör den reviderade versionen som användes vid den riktiga undersökningen. Notera skillnaden för respektive svensk översättning:

- (21) Why did they take my child from me?
- (22) Where did you get that from?

I (21) lämnas den tillfrågade att välja mellan att skriva varianterna med preposition (*ifrån/i från*) eller att utesluta det (*från*), därför att prepositionen inte står i absolut funktion. I (22) tillåter språkörat hos de flesta endast varianterna med *ifrån/i från*

eftersom ordet (*from*) står i absolut funktion. Det ska också påpekas att utfallet av relevanta svar ökade efter revideringen av enkäten.

I följande fem tabeller (XIII - XVII) presenteras resultatet av enkätundersökningen:

Tabell XIII: fördelning mellan fraserna ifrån/i från i enkäten

Ifrån	70	(70 %)
I från	30	(30 %)

Tabell XIV: fördelning mellan fraserna igår/ i går i enkäten

Igår	131	(90,3 %)
I går	14	(8,7 %)

Tabell XV: fördelning mellan fraserna ikväll/ i kväll i enkäten

Ikväll	103	(78 %)
I kväll	29	(22 %)

Tabell XVI: fördelning mellan fraserna imorgon/i morgon i enkäten

Imorgon	110	(82 %)
I morgon	24	(18 %)

Tabell XVII: fördelning mellan fraserna imorse/ i morse i enkäten

Imorse	41	(39,8 %)
I morse	62	(60,2 %)

Fyra av orden, *ifrån*, *igår*, *ikväll* och *imorgon*, indikerar att den sammanskrivna formen förekommer i större utsträckning än den särskrivna. *I morse* noteras anmärkningsvärt som enda särskrivna formen med 60,2 %.

Jämförs resultatet från enkätundersökningen med korpusundersökningen (II - VII) går det nästan i linje med genrer som inte är skönlitterära. För respektive ordpar kan noteras en nästintill fullständig överensstämmelse med korpusen sociala medier. Som redan påpekats, är där den sammanskrivna formen vanligast. Vad gäller enkätundersökningen bör det tilläggas, att meningarna med den engelska översättningen *this morning* var de enda som inledde en mening. Deltagarna kan eventuellt ha ansett att det var mer problematiskt att välja stavningsform när första

bokstaven inleddes med versal. Det är alltså den särskrivna varianten *I morse* som i enkäten visat sig vanligare än den sammansatta *Imorse* (se tabell (XIV)).

5. Resultatdiskussion

I uppsatsen har variationen mellan olika prepositionsfraser undersökts såväl över tid som i olika genrer. Sammanfattningsvis visar resultatet att de ordpar som rekommenderas med sammanskriven form också används på detta sätt med få undantag. Detta mönster framkommer i samtliga undersökningar för ordparen *ifrån/i från* och *ihop/i hop*.

Utmärkande är de rekommenderade särskrivna formerna *i går*, *i kväll*, *i morgon*, *i morse*, som enligt resultatet varierar i bruket. Av resultatet framgår att den största motsägelsen återfinns i informella sammanhang, det vill säga i sociala medier och i elevtexterna från enkätundersökningen, där sammanskriven form är dominerande för rekommenderade särskrivna prepositionsfraser. Det handlar om sammanskrivningarna *igår*, *ikväll* och *imorgon*. Om man endast ser till elevtexterna kan resultatet betraktas som ganska väntat och naturligt eftersom elevernas skriftspråk i dag ligger nära ett informellt bruk. En annan orsak till resultatet för det informella materialet kan grunda sig i vårt behov av att effektivisera. När vi skriver och uppdaterar om nya händelser på internetforum är det primära att meddelandet snabbt ska kunna uppfattas. Vi lägger ingen tid och energi på att kontrollera skrivformer av ord som *i morgon*, *i kväll* och *i morse*. Anmärkningsvärt resultat från de informella texterna är att skrivsättet med *preposition + innehållsord* går i motsatt riktning om man jämför med former av två innehållsord i sociala medier. Där tenderar istället den särskrivna formen av exempelvis två substantiv (*hand kräm*) att vara mer påtaglig. En förklaring till skillnaden kan grunda sig i Ledins (2014) motivering: att mellanrummet i särskrivna former visar varje ords enskilda betydelsebärande enhet. Den innehållsmässiga betydelsen av en preposition som förled i frasen *i kväll*, har således inte samma tyngd och blir därför inte lika viktig

som den enskilda betydelsen av exempelvis *hand* och *kräm*. Det kan troligtvis också handla om en omedveten princip, till exempel starkare lexikalisering.

Resultatet bör kommenteras i relation till Malmgrens (2008) slutsats om rättstavningsprogrammets kapacitet att avgöra en samman- eller särskrivning. Faktum är att dessa program återfinns i de flesta av våra dagliga teknikprylar, exempelvis i våra mobiltelefoner, datorer och surfplattor, med vilka vi också kommunicerar och skriver dagligen. Beroende på hur programmets stavningsfunktion ser ut kan naturligtvis olika ord rekommenderas med såväl sammanskriven som särskrivna form. Resultatet verkar hur som helst tyda på att rättstavningsprogram i sociala medier inte markerar sammanskrivna former av rekommenderade särskrivningar som, med reservation för ordvalet, felaktiga.

I vissa korpusar är dock den särskrivna formen bevarad för rekommenderade särskrivna former, vilket kan bero på språkets status och var på skalan mellan formell och informell den befinner sig. För det skönlitterära materialet har exempelvis de särskrivna prepositionsfraserna överlevt i hög grad. En anledning kan vara att materialet i dessa korpusar är mer genomarbetat än exempelvis innehållet i en bloggtext; de blir allt som oftast inte korrekturlästa till skillnad från romaner. Ett vårdat språk är dessutom, med högsta sannolikhet, mer angeläget att följa rådande skrivregler och rekommendationer. Om man jämför det skönlitterära materialet med det akademiska verkar romanförfattare mer medvetna om rekommendationerna eftersom de oftast följer språkvårdens råd. Resultatet är också intressant om man tänker sig författare som innovativa och öppna för (språk)förändringar. För de fasta prepositionsfraserna inledda med *i* verkar de snarare konservativa.

Vad gäller enkäten framkom en avvikelse, nämligen att *i morse* påträffades med flest särskrivna fall. Det kan bero på att frasen *morse* har en egen, tveksam men ändå möjlig, ordstatus. Det verkar också vara av stor vikt hur frasen presenteras i meningen. Resultatet har visat att en särskrivning av *i morse* är vanligare om prepositionsfrasen inleds med versal vilket också bör kopplas till det som framkom i SAG (jämför föregående kommentar s.12). I det sammanhanget var det snarare tal om versalens betydelse i förhållandet *substantiv* + *substantiv* men, som resultatet

har visat, tycks det ha avgörande betydelse även för konstruktionen av fasta prepositionsfraser.

För det äldre materialet dominerar den särskrivna formen. En spekulaton, som stämmer överens med Hallencreutz (2001) slutsats, är att frasens långa stavelsestruktur påverkar (omedvetet) vårt val, vilket får oss att särskrivna sammansatta former. Det kan också hänga ihop med den grammatiska och historiska utveckling prepositionsfraserna har utsatts för, som beskrevs inledningsvis. Den äldre adverbiala funktionen för exempelvis *går* kan förklara varför den särskrivna formen inte förekommer i samma utsträckning som den sammanskrivna. Eftersom *går* har tappat sin grammatiska funktion bryr vi oss inte längre om att skriva det som ett eget ord. Det naturliga för oss blir då att bortse från att frasen består av en preposition, vilket resulterar i att vi skriver *igår* sammanskrivet.

För den historiska översikten kan för samtliga fyra undersökta ordpar konstateras att den särskrivna formen över tiden tenderar att ge vika för den sammanskrivna, även om en särskrivna form av prepositionsfraserna ännu är dominerande för samtliga utom *i kväll*. Den särskrivna formen *i kväll* har enligt resultatet tappat mest i användningsfrekvens under de senaste 300 åren. Av det nutida materialet ser man dessutom att den sammanskrivna formen *ikväll* är framträdande - och detta trots att frasen består av två självständiga ord, *preposition + innehållsord*. Från resultatet har man också noterat att den särskrivna formen *i går*, inom en snar framtid, tenderar att överrepresenteras av motsvarande sammansatt form som i dag har en relativ frekvens på 45 %. Vad beträffar *i morgon* och *i morse* ser utvecklingen ut att gå åt samma håll även om förändringen sker i en långsammare takt. Detta förutsätter naturligtvis att språkutvecklingen fortsätter i samma riktning som resultatet visat på, det vill säga att den särskrivna formen fortsätter att ge vika för den sammansatta.

Accentbetoningen som Nordling (1926) påpekade kan vara en bakomliggande orsak till varför vi sammanskriver men är i min mening inte den mest primära orsaken. Det är också viktigt att betrakta lexikaliseringen av prepositionsfraser som en eventuell förklaring till resultatet eftersom många prepositionsfraser ofta är mer fasta i dag än vad de varit vilket även framkom i SAG (jämför föregående kommentar s.8). Några ord som tidigare skrevs ut *i middler tid* och *naturligt vis* har

exempelvis lexikaliserats till sammanskrivning som *emellertid* och *naturligtvis* (SAOB). Resultatet har visat att vissa ord tenderar att befinna sig i en lexikaliseringsprocess och det är kanske därför bruket vacklar – åtminstone i mindre formella sammanhang.

En intressant aspekt är det formella textmaterialet (utom skönlitteratur) som föredrar särskriven form. Det kan jämföras med resterande informell text, det vill säga sociala medier och elevtexter, där vi huvudsakligen finner sammanskriven form. Detta bör ställas i relation till den intensiva och rådande särskrivningsdebatten där fenomenet ofta ses som fult, okunnigt och tycks av många tillhöra ett informellt språkbruk. I resultatet har de fasta prepositionsfraserna inledda med *i* snarare motbevisat detta, vilket de språk- och stiltypiska akademiska och medicinska texterna visat på – om man inte väljer att betrakta dem som informella förstås.

5.1. Pedagogiska slutsatser

I lärarprofessionen ingår det, precis som alla vet, att undervisa. Ofta tycks allmänheten tro att den största delen i undervisningen handlar om att lära ut rätt och fel, inte minst när man nämner ord som stavning och grammatik. Det synes faktiskt inte helt ovanligt bland lärare också, även om det är med en viss försiktighet jag uttrycker den saken.

Så här i uppsatsens slutskede börjar jag fundera på vad jag egentligen tar med mig ut i skolans värld, från ord till handling så att säga. Det är då jag påminns om att det faktiskt inte är helt utan sanning jag själv *kan* och kanske *bör* betrakta mig som en av lärarna jag kastade ett argt öga mot ovan – eller förhoppningsvis *kunde* och *borde* om jag nu ska vara grammatiskt korrekt. Uppsatsen har nämligen bidragit till en ökad förståelse och medvetenhet hos mig för vad ordet *relativt* betyder vilket har öppnat upp mitt tidigare sätt att betrakta en viss språkvariation som endast rätt eller fel.

Med uppsatsen i ryggen vill jag påstå att skriva rätt snarare handlar om att skriva något i en viss avgränsad situation på ett visst sätt som lämpar sig där och då; låt oss kalla det kontextanpassning. Huruvida en elev skriver *imorgon* eller *i morgon* spelar således inte den viktigaste rollen i sammanhanget. Låt eleverna istället diskutera

”attityder till olika former av språklig variation” (Lgy11:162), vilket är ett centralt mål i läroplanen för svenskämnet. På så sätt kan man träna elever i att diskutera språkriktighetsfrågor, vilket också är ett ämne som jag ska diskutera med mina elever om (Lgy11:162). Till dem kommer jag således inte ge några rekommendationer angående vilken stavningsform de ska använda utan hellre ifrågasätta och få dem att påbörja en tankeprocess och fundera själva.

Däremot kan jag rekommendera mina elever att vara konsekventa för att undvika att stå med ett ben i varje läger (notera att det däremot inte säger någonting om vilken form de bör använda). Dessutom kan det naturligtvis motiveras av stilistiska skäl. För mig som lärare finns det ytterligare en anledning som underbygger vikten av att vara konsekvent. Ponera att en elev skriver en text som har som mål att framföra ett visst budskap. Eleven vill att läsaren ska iaktta vissa förekomster eller företeelser i texten som poängteras mer än andra. Om eleven skriver *imorgon* eller *igår* på vissa ställen i texten och *i morgon* eller *i går* på andra kan således läsarens fokus flyttas på grund av ett störningsmoment i texten. Därmed riskerar eleven att förlora läsaren tack vare en simpel och obetydlig särskrivning (eller sammanskrivning).

Det är min uppgift som lärare att medvetengöra elevernas val och få dem att situationsanpassa språket efter den befintliga kontexten så att elevernas egentliga mål och syften kan uppfyllas. På så sätt ”ges [eleverna] möjlighet att bygga upp en tillit till sin egen språkförmåga och [att] tillägna sig de språkliga redskap som krävs för vardags- och samhällsliv” (Lgy11:160). Detta gäller inte bara den typ av språkvariation som jag har uppmärksammat i det här arbetet utan omfattar alla språkliga val som eleverna ställs inför.

Vad gäller uppsatsen i helhet vill jag avslutningsvis påpeka att den som genom ett aktivt val särskiljer mellan *i morgon* och *imorgon* visar på en språklig medvetenhet och reflekterar således över språkliga skillnader, vilket ytterligare är ett av svenskämnets och läroplanens syften (Lgy11:160). Till den reflektionen finns det mycket att tillföra om man betraktar de fasta prepositionsfraserna inledda med *i* som intressanta och spännande när det gäller hur dessa ord ska skrivas.

Litteraturlista

- Borin Lars, Markus Forsberg, & Johan Roxendal. 2012. *Korp the corpus infrastructure of Språkbanken*. In Proceedings of LREC 2012, Istanbul. ELRA. <http://lrec.elra.info/proceedings/lrec2012/pdf/248_Paper.pdf> [2014-11-24]
- Hallencreutz, Katarina 2001. ”Skyll på längden, inte på engelskan”. I: *Språkvård* 1/2001:4-9.
- Korp 2013: Språkbanken, Göteborgs Universitet. <<http://spraakbanken.gu.se/korp/>> [2014-12-03]
- Ledin, Per 2014. ”’Sär skrivning’ blir inte svenska språkets undergång”. <<http://www.svt.se/opinion/article2517116.svt>> [2014-12-09]
- Lgy11 = *Läroplan för gymnasiskola 2011*. Stockholm: Fritzes.
- Malmgren, Sven-Göran & Ruth V Fjeld 2006. ”Om felaktiga särskrivningar i svenskan och norskan”. *Nordiske studier i leksikografi*, 8:275-282.
- Nordling, Arnold 1919. *OM SAMMANSKRIVNING OCH SÄRSKRIVNING AV SAMMANSÄTTNING: I FORNSVENSKA OCH ÄLDRE NYSVENSKA URKUNDER SÅSOM ETT MEDEL ATT BETECKNA OLIKA BETONING*. Helsingfors.
- Nordling, Arnold 1926. ”Sammanskrivning och skilda ord”. I: *STUDIER I NORDISK FILOLOGI*. Utg. Hugo Pipping. Band 17. Helsingfors.
- SAG = Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Band 1-3. Stockholm: Norstedts Ordbok.
- SAOB = *Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien 1898–*. Lund: Gleerups. <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>> [2014-12-09]
- SAOL = *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket* 2006. 13 uppl. Stockholm: Norstedts.
- Skautrup, Peter 1925. ”Sproget i håndskriftet AM. 286 fol. Til jyske lov i dets forhold til nulevende jyske folkemål. I: *ARKIV FÖR NORDISK FILOLOGI*. Band 41. Utg. Axel Kock. Lund.
- Språkriktighetsboken* 2013. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 93. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Svenska skrivregler utgivna av Svenska språknämnden* 2008. Stockholm: Liber.

Bilaga 1

Hej!

Jag heter Armando och läser till lärare vid Göteborgs Universitet. Just nu håller jag på med ett specialarbete. För att kunna genomföra mitt specialarbete skulle jag behöva just din hjälp med att översätta tio enkla och korta meningar från engelska till svenska. Det är viktigt att du skriver tydligt på pappret så stilen blir läsbar. Du kan skriva översättningen direkt under den engelska texten. Enkäten är helt anonym.

1. I'm not going to school today. I don't feel very well.
2. Can I come to your house tonight?
3. This morning I was so tired that I couldn't get out of my bed.
4. Where did you get that from?
5. Today I feel much better than I did yesterday.
6. Let's have a party tomorrow! Do you have any plans tomorrow Lisa?
7. Peter and Sara broke up yesterday but they will see each other tonight anyway.
8. Who did you get this from?
9. What a lovely day today! Don't you think?
10. This morning I went up earlier than yesterday.

Tack för din medverkan!